

В.І. Осьодлю;
доктор психологічних наук; професор
Л.І. Карпова-Чемерис;
кандидат педагогічних наук; доцент
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ШКОЛИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто проблеми педагогічного забезпечення культурологічного складника в підготовці слухачів вищих військових навчальних закладів; акцентовано увагу на особливостях формування культури військового професіонала.

Ключові слова: культурологія; культурологічна освіта; культурологічна підготовка; культурологічний підхід.

Постановка проблеми. Актуальність культурологічного аспекту підготовки сучасного військового фахівця обумовлена об'єктивними вимогами якісних характеристик особистості й діяльності спеціаліста; що створює потребу в адекватному розвитку вищої освіти: переосмисленні змісту освіти й виховання майбутнього спеціаліста; розробку й послідовну реалізацію гуманістичної концепції викладання.

Проблема розвитку духовної культури викладача вирішується через різні форми. У сучасних умовах усе більшої актуальності набуває інформальна освіта як освоєння соціально-культурного досвіду поза межами педагогічно організованого процесу. Педагог як професіонал сам обирає об'єкт пізнання; напрям пізнавальної діяльності; який його цікавить.

Особливо значущими щодо процесу розвитку духовної культури викладача виступають культурологічний; особистісно-діяльнісний; аксіологічний та ін. підходи.

Культурологічний підхід забезпечує взаємозв'язок професійно-духовних цінностей викладача й культурно-освітнього середовища; спрямовує особистість на культуротворчість у професійній педагогічній діяльності.

Культура фахівця характеризується науковцями як вияв зрілості й розвитку всієї системи соціально значущих особистісних якостей; що продуктивно реалізується в індивідуальній (суспільно-політичній; професійній; науковій та ін.) діяльності. Вона є підсумком якісного розвитку знань; переконань; норм діяльності і поведінки; здібностей і соціальних почуттів. При цьому підкреслюється; що формування культури майбутнього може розглядатися як багатоаспектна проблема; що має актуальне соціальне та наукове значення.

Актуальність культурологічної підготовки зумовлена рядом факторів; серед яких провідним є такі:

- вагомість національних та світових культурних традицій і їх високого виховного потенціалу; значної ролі народної педагогіки та культури виховання;
- внутрішні культурологічні обставини в Україні; які характеризуються частковою втратою національного змісту; спробою підмінити його; чужорідним; традиційним лише за формою; зовнішнім виглядом; намаганням

здійснювати політичне керівництво культурою без економічного забезпечення її розвитку; недооцінкою культури та її зніженим станом у суспільстві;

– завдання щодо формування нового офіцерського корпусу; що має стати дійсно інтелектуальною і культурною основою Збройних Сил України; члени якого відзначаються високим професіоналізмом і загально людськими якостями;

– необхідність докорінного оновлення виховання на основі загально-людських та національних цінностей; виховання любові до України; її народу; культурних традицій; формування духовності; посилення гуманітарної підготовки військовослужбовців; покращення культурно-виховної і духовно-просвітницької роботи в армії і на флоті.

Але; все вищевикладене характеризується з точки зору її сучасного стану цілою низкою проблем:

– відсутність певної кількості годин на окремі дисципліни культурологічного циклу в ВНЗ;

– відсутністю в певних керівних документах МО ЗСУ вимог до якостей; рівня; культуролого-педагогічної підготовленості офіцерів різних військових спеціальностей;

– в більшості військових навчальних закладів втрачене і не поповнюється у зв'язку з дефіцитом коштів матеріально-технічна база культурологічного виховання та навчання;

– сучасний стан офіцерських клубів дає можливість судити про те; що вони не є центром естетичного; художнього виховання особистості військовослужбовця;

– не враховується великий досвід культурологічної роботи в Збройних Силах; арміях і флотах держав світу.

Сьогодні існує ще одна проблема; яка істотно заважає вищій школі у вирішенні завдань з підготовки високоосвічених; високодуховних фахівців. Її ще в середині минулого століття помітив і проаналізував відомий англійський вчений і письменник Ч.П. Сноу. Сутність проблеми; на його переконання; полягає в тому; що «духовний світ...інтелігенції все більш виразно поляризується; все більш виразно розколюється на дві протилежні частини». Він уточнює; що «на одному полюсі – художня інтелігенція; на іншому – вчені; і як найбільш яскраві представники цієї групи – фізики. Їх розділяє стіна нерозуміння; а інколи – особливо серед молоді – навіть антипатії і ворожнечі» [1; с.19-20].

Аналіз досліджень і публікацій. Методологічні та методичні проблеми гуманітарної культурологічної освіти в університетах активно розглядають учені різних країн світу; зокрема американські педагоги: М. Бауман; А. Майлз; Д. Брітцман; К. Хоей; Н. Зімфер та інші; польські науковці: А. Гофрон; Б. Барц; Г. Томас Й. Габерман тощо. Культурологічна підготовка як наукова проблема розглядається у роботах В. Межуєва; А.Шеманова; Б. Єрасова; В. Розіна; А. Філера; Л.Воронкової; Г. Авансової; Г. Драча та інших російських філософів та педагогів.

В українській педагогічній науці теоретичне обґрунтування культурологічної освіти у вищій школі спонукало ґрунтовний і багатоаспектний її розгляд.

У той же час необхідно зауважити; що основний масив праць присвячено проблемам культурологічної освіти та культурологічної підготовки майбутніх педагогів.

Роль культурологічної підготовки як важливого засобу формування професійного мислення; оволодіння теоретичними знаннями та практичними вміннями; методологічні та теоретичні проблеми культурологічної підготовки спеціаліста; базові принципи побудови культурологічних дисциплін у вищій школі обговорювалися у працях педагогів-новаторів (Б. Гершунський; Л. Масол; Є. Бляхер; Л. Волинська; М. Левченко; М. Резніченко та ін.); ґрунтовні розробки яких дозволяють не лише реалізувати культурологічний потенціал навчальних дисциплін; а й закласти основи інтеграції на міжпредметному рівні; що дозволить вийти за межі вузько-предметної підготовки майбутнього військового фахівця.

Мета статті. Метою виступає прагнення проаналізувати взаємозв'язок і взаємозумовленість загального стану соціокультурного середовища з характером і результатами професійної підготовки фахівців у сучасній вищій школі. При цьому мається на увазі простежити наявність педагогічного впливу; його зміст і ефективність на формування загальної і професійної культури військового фахівця та розвиток їх духовності; системи їх життєвих цілей; цінностей та ідеалів.

Виклад основного матеріалу. Феномен культури представлений у продуктах матеріальної та духовної праці; у системі соціальних норм й установ; у духовних цінностях; у сукупності ставлення людей до природи; у стосунках між людьми та їх ставленні до самих себе й інших людей; до суспільства в цілому.

Культура характеризує особливості поведінки; свідомості й діяльності людей у конкретних сферах суспільного життя. Саме через зовнішню та внутрішню культуру кожна людина отримує можливість усвідомлення свого місця в житті і в системі культурних цінностей; що її оточують. Більш того; процеси її самоусвідомлення активно сприяють не просто засвоєнню багатих надбань культури; а й участі людини у культуро-творення як істотній складовій її саморозвитку.

Відомо; що культурологічний аспект буття супроводжує людину упродовж усього її життя. Він присутній на всіх етапах становлення та розвитку особистості: починаючи з внутрішньоутробного розвитку плода майбутньої людини; перших хвилин після її народження й далі на всіх етапах життя людини.

Світова історія знає чимало прикладів високого культурного рівня професійних офіцерів; багато наших попередників в армії та на флоті не лише вважалися; а й справді були висококультурними; різнобічне освіченими людьми.

В історії культури збереглися імена і видатні художні твори професійних військових О.П. Бородіна; В.К. Винниченка; О.С. Грибоедова; В.В. Капніста; І.П. Котляревського; О.І. Купріна; М.Ю. Лермонтова; М.П. Мусоргського; Є.Т. Маланюка; М.А. Римського-Корсакова та ін.

В Україні концепція гуманітарної освіти передбачає вивчення дисциплін; спрямованих на глибоке осягнення проблеми місця і ролі людини в історії

світової цивілізації. Це насамперед такі предмети; як естетика; етика; історія вітчизняної та світової культури.

Тільки в атмосфері високої духовності та гуманності можна виховати людину; що; за словами В.О. Сухомлинського; уміє “спостерігати; думати; міркувати; переживати радощі праці і пишатися створеним; творити красу і радість для людей; знаходити в цьому творенні щастя” [2].

Культурологічна освіта усвідомлює себе сьогодні як сферу соціальної практики; що покликана не тільки підтримувати авторитет гуманістичних цінностей; але й забезпечити їх культивування; у крайньому разі на рівні особистісних переконань та переваг. У відповідь на констатацію кризи гуманізму прихильники культурологічної освіти пропонують соціально-педагогічні засоби; що допомагають; за їх думкою; самовизначенню людини в культурі та житті

Учені впевнені; що сьогодні ми; як ніколи; залежимо від культури; від рівня її розвитку; від доступності високої культури для молоді; від ступня залучення культури до освітньо-виховного процесу. Усе це викликало зміни в структурі гуманітарної підготовки учнівської молоді; визначило стратегію її реформування.

У структурі гуманітарної освіти Національного університету оборони України значна роль належить дисципліні „Культурологічне забезпечення військово-професійної діяльності офіцера”; що презентує культуру та мистецтво.

Під культурологічною підготовкою розуміється планомірний педагогічний процес; який ґрунтується на засадах культурологічної спрямованості; гуманізації і гуманітаризації навчально-виховного процесу; діалогової взаємодії його суб'єктів; – посилення у навчальних планах дисциплін; які забезпечують підвищення загальнокультурного рівня; духовного розвитку майбутнього спеціаліста; теоретичну і практичну підготовку до культуровідповідної діяльності; – використання у навчально-виховному процесі національних культурних здобутків; збагачення змісту кращими зразками світової культури; оволодіння знаннями; уміннями й навичками використання їх у професійно-педагогічній діяльності; – естетизації дозвіллевої діяльності; створення культуротворчого середовища формування майбутнього спеціаліста; – культуровідповідної діяльності у позанавчальний час.

Так; В.С. Маслов вказує; що актуальність культурологічних аспектів підготовки сучасного спеціаліста обумовлена об'єктивними вимогами якісних характеристик особистості й діяльності спеціаліста; що створює потребу в адекватному розвитку вищої освіти: переосмисленні змісту освіти й виховання майбутнього спеціаліста; розробку й послідовну реалізацію гуманістичної концепції викладання. Культурологічна підготовка посилює антропоцентричний напрям освітніх процесів. Один зі шляхів підвищення її ефективності – збільшення культурологічного змісту; технологій; організаційних форм освіти; виховання і розвитку особистості [3].

Завдання культурологічної підготовки слухачів є цілеспрямованим гармонійно-цілісним творчим педагогічним процесом формування готовності до виховної роботи у військовому підрозділі. Це оволодіння знаннями з

методології; історії зарубіжної та української культури; формування особистісних якостей і культурно-мистецьких вмінь та навичок.

Здійснення культурологічної функції навчально-виховного процесу; його спеціального напряму – культурологічної підготовки в умовах вищого військового закладу освіти позитивно впливає на зростання рівня культурологічних знань; вмінь; навичок; культурних якостей і звичок; які опосередковано сприяють підвищенню професійної готовності слухачів до виконання виховних завдань; зміцнення стану бойової та гуманітарної підготовки; військової дисципліни і згуртованості; бойової готовності підрозділів і частин в процесі післявузовський служби.

У наслідок вивчення дисципліни слухачі повинні:

а) знати: – основні напрями та етапи розвитку світової та національної культури; – універсальні основні механізми культури етносів та націй; характерні риси та відмінності різних етнокультурних типів; – сутність і структуру духовної та художньої культури; – основи драматургії; – види та жанри музичного; театрального; кіно; образотворчого мистецтва; – елементи театральної педагогіки; – техніку мовлення та спілкування; – основні напрями; форми та засоби культурологічної роботи з військовослужбовцями;

б) вміти: – вільно оперувати теоретичними конструкціями та поняттями історії світової та вітчизняної культури; – використовувати види та жанри мистецтва у різноманітних формах культурно-виховної роботи;

в) бути ознайомленим: – з основними концепціями розвитку світової культури; – з джерелами та особливостями становлення; розвитку і сучасного стану української культури; – з різноманітними прийомами культурологічної діяльності у військах.

В основі педагогічного процесу – нове розуміння соціальних функцій культури в умовах розвитку засобів масової інформації; на фоні кризи гуманістичних цінностей; посилення ролі цих функцій – у процесах соціальної інтеграції суспільства; збереження його фізичного та духовного середовища; відтворення достатнього рівня духовної активності; духовної енергії суспільства.

Характерною особливістю є те; що художні цінності нібито наново усвідомлюються у своїй культурологічній значущості. Осмислення проблем теорії та історії культури з галузі професійної переходять у галузь масової педагогічної практики; поступово перетворюючись в одну з загальних функцій культури; в діяльність універсальну як за охопленням широких верств населення; так і за різноманітністю сфер мистецтва; що залучаються до виховання.

Культурологічна наука та її досягнення; знання є тією опорою; на якій формується світогляд військовослужбовців. Формування світогляду забезпечується безперервним характером навчання культурології; формуванням у військовослужбовців цілісної наукової картини світу через систематизацію та узагальнення знань про природу; про відношення людини та природи; людини та суспільства на основі розкриття головних ідей культурологічної науки.

Педагогічна діяльність організовує усередині культури „канал освіти”; через який проходить найістотніший для даної культури зміст; щоб стати надбанням конкретного індивіда і його діяльності; а через них знову

повернутися в культуру. Ця робота буде ефективною тільки тоді; коли вона відповідає будові культури; логіці організації її матеріалу.

Військова освіта по-особливому виражає духовні цінності; формує професійну культуру. Військовослужбовець; виконуючи професійний обов'язок; наближений до межі. Військовий наказ при всій складності бойової задачі несе гуманістичну спрямованість; віру і справедливість; які; в кінцевому рахунку; визначають логіку дій в зіткненні з противником. Це вимагає формування особливого типу особистості; відповідальності; а також визнання суспільством тієї місії; яка виконує армія в сучасних умовах; що вимагає культурологічного підходу до процесу формування особистості офіцера.

Оцінювати систему військової освіти слід з точки зору тих аспектів; які лежать в основі розв'язання педагогічних завдань. Культурологічний аспект виробляє у слухача прагнення зрозуміти духовні устремління людей; ставлення людини до природи; суспільства і самого себе; а значить; перейнятися істотними підставами автентичності мотивів цивільної та військової відповідальності.

Формування простору культури – початкова мета післявузівської освіти; основа його змісту. Досягнутий в процесі отримання вищої освіти рівень професійної майстерності; реалізації здібностей до професійного і соціального лідерства дозволяють військовому фахівцю на етапі військової служби виявити для себе розуміння культури як регулюючого і консолідуючого чинника гармонійного розвитку особистості; джерела виховного впливу.

Специфіка підготовки військового фахівця зобов'язує серед безлічі характеристик військового навчання і виховання виділяти ті; які відображають властивості менталитету армійського соціуму. Складне завдання виховання військового обов'язку і відданості Вітчизні звернено до розуміння духовних основ життя суспільства і їх єдності з традиціями армії; її культурною спадщиною.

Висновки. Таким чином; культура; будучи особливим феноменом і результатом людської діяльності; виступає основним чинником; що впливає на процес культурологічної підготовки майбутнього військового фахівця; що пред'являється до діяльності з навчання і виховання; і виступає інтеграційною характеристикою педагогічного процесу в єдності його суб'єкта; об'єкту; змісту; процесу; системи і цілей.

Культурологічний потенціал педагогічної освіти означає здійснення процесу освіти і розвитку особи вчителя через призму поняття культури. Цей процес здійснюється з особистістю; що дає можливість; вільно проявляти свою індивідуальність; здібність до культурного саморозвитку і самовизначення в світі культурних цінностей.

Звернення до культурологічної проблематики дозволяє зробити висновок про те; що сама педагогіка (наука і практика) виступає як значуще явище культури; що розглядається як засіб перетворення суспільної ситуації і окультурення; облагороджування природи людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сноу Ч.П. Две культуры / Ч.П. Сноу. – М.: Прогресс; 1973. – 144 с.
2. Сухомлинский В.А. Собрание сочинений. – Т. 3. – К.; 1990.
3. Маслов В.С. Теорія і практика культурологічної підготовки слухачів і курсантів вищих військових закладів освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / В С. Маслов ; Ін-т пед. і псих. проф. освіти АПН України. – К. : [б. в.]; 1998. – 35с.

В.И. Оседло;
доктор психологических наук; профессор;
Л.И. Карпова-Чемерис;
кандидат педагогических наук; доцент
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ВЫСШЕЙ ВОЕННОЙ ШКОЛЫ: КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

В статье рассмотрены проблемы педагогического обеспечения культурологического компонента в подготовке слушателей высших военных учебных заведений; акцентировано внимание на особенностях формирования культуры военного профессионала.

Ключевые слова: культурология; культурологическое образование; культурологическая подготовка; культурологический подход.

V. Osedlo;
psihologichnyh doctor of Sciences; Professor;
L. Karpova-Chemerys;
pedagogichnij candidate of Sciences; associate
Natsionalny University of defense of Ukraine
imeni Ivana Chernyahovskogo

ACTUAL PROBLEMS OF PREPARATION FANFT VISA MILITARY SCHOOL: CULTUROLOGY ASPECT

The article considers the problems of pedagogical support of the cultural component in the training of students of higher military educational institutions; the attention is focused on peculiarities of formation of professional culture of the military.

Key words: cultural education; cultural training; cultural approach.